

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

10.08.2021. Nr. 6-1/452

Ministru kabinetam
pasts@mk.gov.lv

Par drošības prasībām darbā ar tehnoloģijām izglītības iestādēs

Latvijas Republikas tiesībsargs gan 2020.gadā, gan 2021.gadā saņēmis iesniegumus par normatīvā regulējuma trūkumu attiecībā uz drošības prasībām skolēniem darbā ar tehnoloģijām mācību procesā pamatskolas un vidusskolas izglītības pakāpē.

Moderno tehnoloģiju laikmetā tās tiek plaši izmantotas ne tikai pieaugušo vidū darbā un brīvajā laikā, bet arī bērni izmanto dažādas viedierīces saziņai, izklaidei, kā arī mācībām. Jaunu tehnoloģiju attīstība un pakalpojumu pieejamība veicina plašāku dažādu tehnoloģiju pielietojumu ikdienā. Rezultātā cilvēki arvien vairāk laika pavada telpās un arvien biežāk saskaras ar veselības traucējumiem, kurus veicina darbs ar šīm tehnoloģijām.

Attiecībā uz bērniem tehnoloģiju plašāka izmantošana aktualizējās ārkārtējās situācijas laikā, kad mācības notika attālināti, kā arī kontekstā ar Valsts izglītības satura centra īstenoto projektu "Kompetenču pieeja mācību saturā" (Skola2030), kur liels uzsvars likts un tehnoloģijām un digitālajām prasmēm mācību procesā. Līdz ar to arī pieaug dažādi ar šo tehnoloģiju lietošanu saistītie veselības riski, piemēram, redzes traucējumi, atsevišķu balsta un kustību aparāta daļu pārslodze.

Iepazīstoties ar Latvijas normatīvo regulējumu, kas attiecas uz drošības prasībām darbā ar tehnoloģijām (elektroniskās saziņas līdzekļiem, displejiem), secināms, ka attiecībā uz pieaugušajiem spēkā ir darba aizsardzības prasības, strādājot ar displeju¹, attiecībā uz pirmsskolas izglītības iestādēm ir noteikts laika ierobežojums elektronisko saziņas līdzekļu izmantošanā.² Taču attiecībā uz iestādēm, kuras īsteno pamatizglītības un vidējās izglītības programmas, nekādas drošības prasības tehnoloģiju izmantošanā, darba organizācijā, kā arī izmantošanas laika ierobežojumi, nav noteikti.³

Atbildot tiesībsargam, Veselības ministrija ir piekritusi, ka līdz ar tehnoloģiju attīstību pieaug arī dažādi ar šo elektronisko ierīču lietošanu saistītie riski veselībai, kas var negatīvi ietekmēt bērnu veselības rādītājus – psihoemocionālo veselību, miega kvalitāti un ilgumu, fizisko aktivitāti, balsta un kustības aparāta veselību, redzi u.c., kas ilgtermiņā var radīt jau dažādas hroniskas slimības.

¹ Ministru kabineta 2002. gada 6. augusta noteikumi Nr. 343 "Darba aizsardzības prasības, strādājot ar displeju". <https://likumi.lv/ta/id/65157>

² Ministru kabineta 2013. gada 17. septembra noteikumi Nr. 890 "Higiēnas prasības bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem un izglītības iestādēm, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmu". <https://likumi.lv/ta/id/260057>

³ Ministru kabineta 2002. gada 27. decembra noteikumi Nr. 610 "Higiēnas prasības izglītības iestādēm, kas īsteno vispārējās pamatizglītības, vispārējās vidējās izglītības, profesionālās pamatizglītības, arodizglītības vai profesionālās vidējās izglītības programmas". <https://likumi.lv/ta/id/69952>

Veselības ministrija arī norādījusi, ka, ņemot vērā moderno tehnoloģiju attīstību un mainību un to, ka modernās tehnoloģijas, ko lieto izglītības iestādes, ir dažādas (stacionārie datori, portatīvie datori, planšetes u.c.), nav iespējams noteikt visām izglītības iestādēm konkrētus identiskus elektronisko ierīču robežlielumus vai prasības, piemēram, monitora ekrāna minimālais attālums līdz izglītojamā acīm u.tml. Veselības ministrija uzskata, ka nav lietderīgi izstrādāt jaunu normatīvo regulējumu vai veikt grozījumus jau esošajā regulējumā. Kā būtisks faktors, Veselības ministrijas ieskatā, ir arī izglītības iestāžu un pašvaldību iespējas pielāgot datorklases attiecīgām jaunākajām tehniskajām prasībām, ņemot vērā to vides/telpu un finansiālās iespējas. Līdz ar to Veselības ministrija šobrīd izstrādā un līdz 2021.gada beigām plāno pabeigt rekomendācijas drošai un veselībai nekaitīgai moderno tehnoloģiju lietošanai bērniem.

Tiesībsargs norādītajai Veselības ministrijas argumentācijai, kālab nebūtu lietderīgi izstrādāt normatīvo regulējumu drošības prasībām darbā ar tehnoloģijām izglītības iestādēs, nevar piekrist.

Pirmkārt, vēršu uzmanību uz to, ka visos jautājumos, kas attiecas uz bērniem, viņu dzīvības, veselības un attīstības aizsardzība ir prioritāra. Līdz ar to jautājumiem par izglītības iestāžu/pašvaldību infrastruktūras pieejamības un finansiālajām iespējām (piemēram, iegādājoties atbilstošas modernās tehnoloģijas, pielāgojot mācību telpas, nodrošinot atbilstošu ergonomiku, utt.), kā arī par moderno tehnoloģiju straujo mainību un attīstību ir jābūt sekundāriem.

Otrkārt, attiecībā uz pieaugušajiem spēkā ir vienotas un detalizētas darba aizsardzības prasības, strādājot ar displeju⁴ (darba devēja pienākumi; riska novēršana un samazināšana). Noteiktās prasības attiecas uz nodarbinātajiem, kuri, veicot darba pienākumus, katru darba dienu vismaz divas stundas strādā ar displeju darbstacijā. Tiesībsarga ieskatā, tehnoloģijas/ierīces, uz kurām attiecas šie noteikumi, ir neskaitāmas reizes daudzveidīgākas, kā arī tās nemitīgi tiek attīstītas un mainītas, salīdzinājumā ar tām tehnoloģijām, kuras šobrīd izmanto un nākotnē izmantos mācību procesā izglītības iestādēs. Turklāt bērni mācību procesā var izmantot tehnoloģijas daudz ilgāk nekā tikai divas stundas. Līdz ar to nav izprotams, kālab attiecībā uz mācību procesu skolās, nevarētu noteikt līdzīgas normas, kādas šobrīd tiek piemērotas darba aizsardzībai, piemēram, nosakot izglītības iestāžu atbildību, risku novēršanas un samazināšanas regulējumu.

Līdz ar to tiesībsargs uzskata, ka šajā jautājumā valsts, neizstrādājot normatīvo regulējumu, nav nodrošinājusi bērna veselības maksimālu aizsardzību, kā tas noteikts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 4. un 5.pantā un kā tas izriet no Satversmes 111.panta un Izglītības likuma 55.panta 8.punktā noteiktā.

Ievērojot minēto, tiesībsargs atkārtoti aicināja Veselības ministriju, kuras kompetencē ir izstrādāt sabiedrības veselības jomu reglamentējošo tiesību aktu un politikas plānošanas dokumentu projektus, līdz 2021.gada beigām veikt nepieciešamos papildinājumus vai arī izstrādāt jaunu normatīvo regulējumu, kurš nosaka drošības prasības darbā ar tehnoloģijām izglītības iestādēs pamatizglītības un vidējās izglītības līmenī. Veselības ministrija tika aicināta normatīvā regulējuma izstrādē piesaistīt administratīvos, kā arī sadarbības resursus (medicīnas profesionāļu organizācijas, akadēmiskos spēkus), kurus šobrīd Veselības ministrija izmanto juridiski nesaistošu vadlīniju un ieteikumu izstrādē. Vēlos uzsvērt, ka vadlīniju neievērošanas gadījumā nekāda atbildība netiek piemērota, kas nav pieļaujami, rūpējoties par bērnu veselību.

⁴ Ministru kabineta 2002. gada 6. augusta noteikumi Nr. 343 "Darba aizsardzības prasības, strādājot ar displeju". <https://likumi.lv/ta/id/65157>

Savā 2021.gada 17.jūlija atbildes vēstulē Nr. 01-15.2/3859 Veselības ministrija norādījusi, ka esošajā normatīvajā regulējumā izglītības iestādēm pamatizglītības un vidējās izglītības līmenī jau ir noteikta prasība⁵, ka datorklases un datorizētas darba vietas iekārtošanā ir jāievēro mācību specifika un darba drošības prasības. Vienlaikus izglītības iestādēm ir noteiktas arī papildu drošības prasības⁶, paredzot, ka atbilstoši vajadzībām un vietējiem apstākļiem izglītības iestāde izstrādā drošības noteikumus par drošību mācību kabinetos un telpās, kurās ir iekārtas un vielas, kas var apdraudēt izglītojamo drošību un veselību, kas, tostarp, attiecas arī uz datorklasēm. Līdz ar to Veselības ministrija norāda, ka normatīvajā regulējumā jau ir noteiktas prasības izglītības iestādēm ne tikai pirmsskolas, bet arī pamatizglītības un vidējās izglītības līmenī, paredzot drošības prasību ievērošanu, tostarp, darbā ar modernām tehnoloģijām. Ņemot vērā minēto, Veselības ministrija norādījusi, ka plāno turpināt darbu pie rekomendāciju projekta izstrādes bērniem drošai un veselībai nekaitīgai moderno tehnoloģiju lietošanai mācību procesā un no mācībām brīvajā laikā, vienlaikus piedāvājot aicināt tiesībsargu uz diskusiju rekomendāciju izstrādes procesa noslēgumā, lai kopīgi pārrunātu situāciju moderno tehnoloģiju lietošanas jomā bērniem, rekomendāciju saturu un citus jautājumus.

Veselības ministrija norādījusi arī uz tās izpētīto citu valsti praksi un stratēģijām, kas gan, jāatzīst, ir ne tik daudz par drošības prasībām darbā ar tehnoloģijām, cik par digitālo prasmju attīstīšanu bērniem, tostarp, interneta izmantošanu - bērniem drošu tiešsaistes vidi, saistīto risku apzināšanu un novēršanu, viedierīču lietošanas kultūru skolās. Veselības ministrija secinājusi, ka citās valstīs šobrīd nav atrodami normatīvie regulējumi, kas būtu speciāli izstrādāti, lai uzraudzītu moderno tehnoloģiju lietošanu bērniem. Tiesībsarga ieskatā, tas, ka citās valstīs nav normatīvā regulējuma par drošības prasībām darbā ar tehnoloģijām izglītības iestādēs, nevar būt par iemeslu, lai Latvijā šāds normatīvais regulējums netiktu izstrādāts. Turklāt nav izprotams, kālab, Veselības ministrijas ieskatā, papildināts vai no jauna radīts normatīvais regulējums par drošības prasībām ar tehnoloģijām nav nepieciešams pamatizglītības un vidējās izglītības līmenī, ja, piemēram, pirmsskolas izglītības līmenī un pieaugušajiem darbā ar displejiem šādas konkrētas drošības prasības noteiktas normatīvajā regulējumā.

Atbilstoši Tiesībsarga likuma 12.panta 8.punktā noteiktajam viens no tiesībsarga uzdevumiem ir sniegt Saeimai, Ministru kabinetam, pašvaldībām vai citām iestādēm ieteikumus attiecībā uz tiesību aktu izdošanu vai grozīšanu. Savukārt atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3.punktā noteiktajam Tiesībsarga birojs iesniedz priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu.

Ņemot vērā minēto, aicinu Ministru kabinetu noteikt drošības prasības darbā ar tehnoloģijām izglītības iestādēs, šīs prasības piemērojot atbilstoši attiecīgajai izglītības pakāpei.

Tiesībsargs

J.Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

⁵ Ministru kabineta 2002.gada 27.decembra noteikumu Nr.610 "Higiēnas prasības izglītības iestādēm, kas īsteno vispārējās pamatizglītības, vispārējās vidējās izglītības, profesionālās pamatizglītības, ar dizglītības vai profesionālās vidējās izglītības programmas" 25.punkts.

⁶ Ministru kabineta 2009.gada 24.novembra noteikumu Nr.1338 „Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos” 7.1.apakšpunkts.